

En rejse gennem grænselandet mellem afmagt og ære

Jens-Martin Eriksens nye værk indeholder en lang perlerække af åbenbaringer om vores eget forhold til demokrati og menneskerettigheder, skriver anmelderen.

Yasmin Abdel-Hak
08.10.2024

EUROPA I OPRØR // BOGANMELDELSE – Jens-Martin Eriksens seneste værk er en rejse gennem Europa, hvor han taler med forfattere, kunstnere, politikere og menneskerettighedsaktivister. Det er en nedslående situationsrapport, for demokrati som koncept er ved at glide os af hænde, hvis vi ikke passer bedre på det. Samtidig hyldes de mennesker, der stadig kæmper for demokratiet i et af hav af afmagt.

Afmagt og ære – beretninger fra et Europa i oprør

Forfatter: Jens-Martin Eriksen

Forlag: Alhambra. 304 sider. Udkom 29. august 2024

Jens-Martin Eriksen har begået en særdeles vigtig bog med budskabet om, at demokratiet er en skrøbelig størrelse, som let kan pustes væk under nutidens politiske strømninger, det være sig til både højre og venstre for midten.

Temaet og konstruktionen i bogen er Eriksens rejser gennem Europa over fem år mellem 2018 og 2023. Hans møder og dybe samtaler med forfattere og kunstnere danner bogens mange kapitler, hvert et møde har sit eget kapitel. Det er i sig selv et imponerende persongalleri, som Eriksen mønstrer, fra litauiske Tomas Venclova til serbiske Sonja Biserko og til den russiske eksilforfatter Mikhail Shishkin.

Korruption i EU's egen klub

Et af bogens kapitler omhandler den myrdede maltesiske journalist **Daphne Caruana Galizia**, som gennem sit journalistiske virke dækkede den åbenlyse korruption i Malta, inkl. korruption i den maltesiske regering.

Eriksen gennemgår i sit kapitel om journalisten en lang række af de aktører, der på regeringsniveau hver især potentielt havde en interesse i at få ekspederet Daphne Caruana Galizia af vejen. Det er rystende læsning. Som en anden Poirot hiver Eriksen den ene mere farverige skurk frem fra kulisserne efter den anden. Alt sammen i et større *whodunnit* plot.

Sejrsmonumentet i Valetta blev en overgang omdannet til midlertidigt minde over myrdede Daphne Caruana Galizia. Foto: Wikimedia Commons.

Nu er korrupsion jo ikke et ukendt begreb som sådan i EU, men det er ikke desto mindre nedslående, at det foregår så åbenlyst og som en normativ komponent i et statsapparat som det maltesiske. Et EU-financieret et af slagsen vel at mærke.

Det er bestemt ikke opmuntrende læsning. Tværtimod sidder man med en følelse af en tiltagende europæisk dystopi, der blot venter på den endelige nedsmeltning.

Nedslående ja, men også en øjenåbner på flere måder. En påmindelse om, at demokratiets skrøbelighed som koncept gør det så smukt og bevaringsværdigt, at der, de svære odds til trods, stadig sidder lommer af mennesker rundt om i verdenen, der på hver sin måde stadig kæmper for at etablere eller fastholde demokratiet.

Kunsten at tale samme sprog

Som nævnt dækker bogens kapitler forfatterens mange samtaler rundt om i Europa, Tyrkiet og Ægypten, fra Litauen til Schweiz, Tyrkiet, Serbien og Danmark. Det er ikke kun forfattere, hvoraf nogle lever i eksil, kunstnere, men tillige politikere, forlagsredaktører, fagforeningsmennesker og tidligere politiske fanger fra det gamle Sovjetunionen.

Eriksens mange samtaler tager oftest udgangspunkt i litteraturen, både den filosofiske og skønlitterære. Det tilføjer selvsagt en skønhed og et dybere lag af rigdom i selve diskussionen, som løfter samtalen og begreber som demokrati og menneskerettigheder op på et mere metafysisk niveau. Det giver med andre ord en ekstra dimension, som gør bogen til en stor læseoplevelse.

JENS-MARTIN ERIKSEN

AFMAGT
BERETNINGER FRA ET EUROPA I OPRØR
OG ÆRE

ALHAMBRA

Bogens forside.

Det kan imidlertid også blive en svaghed, hvis ens samtalepartner ikke har den samme indgangsvinkel eller skønlitterære diskurs for øje. Eriksen er en belæst herre, der er velbevandret i litteraturens verden. Hans indfaldsvinkel til verden synes at være litteraturen. Det stiller krav til en samtalepartner at kunne bevæge sig med samme

lethed inden for den begrebsverden. Det fører til mange dybe samtaler og slående refleksioner igennem bogen, når samtalerne flyder let og rislende mellem Eriksen og hans samtalepartner, der har samme forudsætning som han.

Sværere bliver det straks, når Eriksen prøver at lave samme øvelse med andre mindre litterære typer. Mennesker, der har mindst lige så vigtige pointer på hjertet, dog uden det samme litterære sprogbrug og -værktøjer.

“Langt bedre og mere stramt er Eriksens kapitel om den mystiske tidligere Guantanamo-fange. Det er samtidig et af bogens mest rædselsvækkende kapitler

Det bærer et af bogens svageste kapitler tydeligt præg af. Eriksens samtale med den kurdiske pige fra Aalborg, Joanna Palani, der rejser til Syrien for at bekæmpe Islamisk Stat.

Hendes historie er i sig selv ekstraordinært spændende på mange planer – som flygtningebarn, som kvinde, som kurder og ikke mindst som kvindelig soldat i en ellers mandsdomineret verden. Det siger sig selv, at hun naturligvis har nogle yderst valide og læseværdige pointer, men det er som om, budskabet i kapitlet om hende bliver lettere vingskudt. De kommer aldrig rigtig i mål, eller måske aldrig rigtig op fra jorden.

Først og fremmest er Eriksens ærinde forfatterens. Han er ikke en journalist, der har brug for den gode historie som sådan. Måske forklarer det, hvorfor han har svært ved at indfange Joanna Palanis sjæl og budskab. Det bliver aldrig rigtigt en egentlig samtale mellem to beslægtede sjæle. I stedet kommer Eriksen blot til at fungere som en slags mikrofonholder. Det er ærgerligt, for både Palanis historie og Eriksens budskab om netop afmagt og ære som omdrejningspunkt forsvinder lidt i mikrofonholderiets tåger.

George Orwells 1984

Langt bedre og mere stramt er Eriksens kapitel om den mystiske tidligere Guantanamo-fange. Det er samtidig et af bogens mest rædselsvækkende kapitler om, hvad der sker, når demokratiets grundprincipper om menneskerettigheder og retssikkerhed bliver sat ud af funktion.

I bogens pressemateriale omtales han som den afghanske Mansoor Adayfi, mens han i bogen omtales både som Adayfi og som den yemenitiske statsborger Abdel Rahman Ahmed.

Kort fortalt har manden – uanset hvilken identitet han nu måtte have – været i Afghanistan og været med i en gruppe på 70 mand, som i september 2001 overgav sig til den afghanske krigsherre og general Dostum, der efterfølgende solgte denne gruppe af fanger til de amerikanske styrker. Derved endte manden i Guantanamo-lejren for fanger fra Afghanistan, hvor han i en årrække blev udsat for systematisk tortur.

Eriksen har i sit kapitel en beskrivelse af den amerikanske psykiater James E Mitchells udvikling af lejrens mange forskellige torturmetoder, herunder *waterboarding*. Metoderne gik under fælles betegnelsen “Enhanced Interrogation” og er på alle måder en så rædselsvækkende læsning, at man som læser føler sig hensat til nazisternes rædselsregime.

I Eriksens bog står Guantanamo som eksempel på, hvordan et demokrati kan fratage mennesker deres helt basale rettigheder. Foto: Wikimedia Commons.

Efter 14 års tilbageholdelse med tortur og afhøringer blev fangen løsladt uden sigtelse, uden retssag, uden erstatning og siden fløjet til Serbien, hvor han nu er bosat under besynderlige forhold. Eriksen beskriver i bogen, hvorledes de serbiske myndigheder modtog 5 millioner dollars for at modtage manden med dækning af omkostninger til at uddanne ham og sørge for bolig og sprogundervisning. Angiveligt en praksis, der blev anvendt under Barack Obamas regeringsperiode.

Det er i det hele taget en ganske vanvittig situation, Eriksen beskriver, dels om livet som fange på Guantanamo-basen, men ikke mindst hvor umuligt det er at skabe sig et nyt liv som politisk paria i Serbien.

Eriksen hæfter sig ved et memorandum om fangen Mansoor Adayfi/Abdul Rahman Ahmed, som blev løsladt i 2016. Dokumentets kilde er [The New York Times/The Guantanamo Docket](#). Eriksen laver en særdeles grundig gennemgang af det tilgængelige baggrundsmateriale, ikke mindst om mandens identitet, og stiller tillige kritiske spørgsmål – særligt ved nogle af de forhold, manden er beskyldt for under sit 14 år lange ophold.

Hvis man imidlertid læser videre i de offentligt tilgængelige dokumenter fra Guantanamo, får man yderligere syn for sagen. Forhold, der blot understreger det vanvittige scenarie, som hele setuppet med Guantanamo-fangerne endte med at være.

 Eriksens bog indeholder en lang perlerække af åbenbaringer, om vores eget forhold til demokrati og menneskerettigheder

Et af dokumenterne er en tale af mandens repræsentant – en tidligere anklager fra New York, der ad uransaglige veje ender med at være partsrepræsentant for manden. Eftersom der aldrig har været en egentlig retssag mod ham, er der ifølge sagens natur heller ikke tale om en forsvarsadvokat, men blot en privat rådgiver.

I sin plædering for Mansoor Adayfi/Abdul Rahman Ahmeds løsladelse anfører advokaten blandt andet følgende: **Mansoor er blevet vestligt orienteret og taler godt engelsk, han kan godt lide Taylor Swift og er meget glad for vestlig kultur.** I det hele taget føler han ifølge repræsentanten ingen vrede mod de amerikanske myndigheder eller over den skæbne, der er tilgået ham. Tværtimod er han decideret taknemmelig for de uddannelsesmæssige muligheder, der er ham tilgået fra basen.

Med andre ord er mønsterfangeren blevet et menneske, der efter 14 års ophold er blevet glad for vestlig kultur. At ovennævnte bringer associationer til George Orwells bog *1984* er unægteligt svært at overse. Det bør være smertefuldt for læseren at forlige sig med, at verdens største såkaldte demokrati valgte at behandle fanger på ovennævnte vis.

Eriksen bruger i dette kapitel en del kræfter på at forholde sig til de mange uklarheder om mandens identitet. Er han Abdul Rahman Ahmed eller Mansoor Adayfi? Men her begår Eriksen en litterær fejl. For det er i den større sammenhæng fuldstændigt ligegyldigt, hvilken identitet manden har, og om han lyver eller ej.

Den afgørende rædselsvækkende pointe er i stedet, hvorledes USA som repræsentant for det sande demokrati og fortaler for verdens frie folk valgte at behandle sine fjender. Hvordan landet valgte at fratage grundlæggende menneskerettigheder og retsstatsprincipper for en gruppe mennesker.

Hyldest til demokratiet midt i dystopia

Eriksens bog indeholder en lang perlerække af åbenbaringer om vores eget forhold til demokrati og menneskerettigheder. Om menneskers dårskab og dovenskab – ikke mindst, når korrupsion, bestikkelse og transaktionelle dagsordener fylder mere end højtbesungne frihedsbegreber.

Det er en bog med et skarpt blik på den ånd af Putinisme, der svæver over den højredrejning, som mange lande oplever i disse år. Det er en bog, der på mange måder viser et Europa i et forestående, fremtidigt dystopia. Det kan være skræmmende og nedslående læsning. Men først og fremmest bør bogen læses som en hyldest til de mange mennesker, der rundt om i vores verden – fra Europa til Mellemøsten og Rusland – hver især kæmper for at bevare æren og integriteten midt i et hav af afmagt.

Fordi demokrati, menneskerettigheder og frihedsrettigheder er til hver en tid værd at kæmpe for.

Læs flere boganmeldelser i POV [lige her](#).

Tag også et kig på POV's serie ["EU i Putins skygge"](#).

Boganmeldelse

demokrati

EU

menneskerettigheder

Putinisme

Rusland

Yasmin Abdel-Hak

Yasmin Abdel-Hak er jurist med speciale i menneskerettigheder og Mellemøsten samt cand.mag i Mellemøststudier med speciale i Saudi-Arabien. Yasmin har i en årrække arbejdet med asylret og flygtningeforhold, primært med flygtningestrømme fra...